

Effective Strategies for the Development of Strategic Date palm Product Insurance and Its Role in the Sustainability of Rural Settlements (Case Study: Southern Bam Posht Region, Saravan County)

Arslan Biniiaz^{1*} and Mahmoud Mohammadi²

Article history:

Submitted: 4 August 2024

Revised: 27 November 2024

Accepted: 3 March 2026

Available Onlin: 3 March 2026

How to cite this article:

Biniiaz, A., and Mohammadi, M. (2025). Effective Strategies for the Development of Strategic Date palm Product Insurance and Its Role in the Sustainability of Rural Settlements (Case Study: Southern Bam Posht Region, Saravan County), *Rural Development Strategies*, 12(3): 465-482. 10.22048/rdsj.2026.471633.2188

Abstract

This study was conducted in 2024 with the aim of investigating effective strategies for developing insurance for the strategic product of dates and its role in the sustainability of rural settlements in the southern part of Bam Pasht, Saravan County. Therefore, it is an applied study with an interpretive and analytical nature, and methodologically, it falls within the group of qualitative and quantitative research. In this study, the statistical population was divided into two groups: experts and local residents. For the expert section, 30 individuals were selected using purposive sampling to leverage their experience and expertise. For the local residents section, whose population totaled 25,026 people, a sample size of 384 individuals was determined using Cochran's formula and random sampling, so that the obtained results could be generalized to the entire population. Grounded Theory and SPSS software were used to analyze the data. The results of the qualitative phase extracted the following as effective strategies for developing insurance for the strategic date product: strengthening the decentralized structure in agricultural product insurance, adopting compulsory agricultural product insurance, agricultural risk management, enhancing farmers' satisfaction with the insurance fund, raising awareness about the importance of the strategic date product and the objectives of insurance, participatory management, continuous monitoring and encouragement, and the sustainability of insurance and agricultural products. In the quantitative phase, the results of the Spearman correlation test for economic, social, physical, and environmental indicators, with a correlation coefficient obtained at a significance level of 0.000, indicated a positive and significant relationship between the indicators and the proposed strategies. Furthermore, regression results showed that 95% of the changes in the dependent variable (sustainability of rural settlements) were explained by the eight proposed strategies. The share of the 'strategic date product risk management' strategy in predicting changes in the dependent variable (sustainability of rural settlements) was greater than that of other components. Based on path analysis, the direct effects of each proposed strategy on the sustainability of rural settlements in the southern part were greater than their indirect effects. Among the proposed strategies, 'agricultural risk management' and 'enhancing farmers' satisfaction with the insurance fund' had the greatest

1- Associate Professor, Department of Agricultural Economics, Payame Noor University, Tehran, Iran

2- Associate Professor, Department of Economic Sciences Payame Noor University of Iran, Tehran

Corresponding Author: Abiniiaz@pnu.ac.ir

© 2025, University of Torbat Heydarieh. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>).

direct effect, with a value of 0.145. Based on the study's results, implementing a decentralized and participatory insurance system for the date product is proposed as the ultimate solution. This system should focus on risk management and increasing farmers' satisfaction, as these two factors have the most direct impact on stabilizing rural settlements.

Keywords: Insurance, Strategic Date palm product, Sustainability, Rural settlements, The southern part of Bam Posht Saravan

مقاله پژوهشی

راهکارهای مؤثر بر توسعه بیمه محصول استراتژیک خرما و نقش آن در پایداری سکونتگاه‌های روستایی (مورد مطالعه: بخش جنوبی به پشت شهرستان سراوان)

ارسلان بی نیاز^{۱*} و محمود محمدی^۲

تاریخ دریافت: ۱۴ مرداد ۱۴۰۳

تاریخ بازنگری: ۷ آذر ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش: ۲ اسفند ۱۴۰۴

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی راهکارهای مؤثر در توسعه بیمه محصول استراتژیک خرما و نقش آن در پایداری سکونتگاه‌های روستایی بخش جنوبی به پشت شهرستان سراوان در سال ۱۴۰۳ انجام شده است، از این رو کاربردی و دارای ماهیت تفسیری و تحلیلی و از لحاظ روش در گروه پژوهش‌های کیفی و کمی قرار دارد. در این پژوهش، جامعه آماری به دو بخش متخصصان و ساکنان محلی تقسیم شد. برای بخش متخصصان، با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند، ۳۰ نفر انتخاب شدند تا از تجربه و تخصص آن‌ها استفاده شود. برای بخش ساکنان محلی که جامعه آن بالغ بر ۲۵۰۲۶ نفر بود، با به کارگیری فرمول کوکران و نمونه‌گیری تصادفی، نمونه‌ای شامل ۳۸۴ نفر تعیین شد تا نتایج به دست آمده به کل جامعه قابل تعمیم باشد. به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات از روش (تئوری زمینه‌ای) گراند تئوری و نرم‌افزار (SPSS)، استفاده شده است. از نتایج تحقیق در فاز کیفی مقوله‌های، تقویت ساختار غیر متمرکز در زمینه بیمه محصولات کشاورزی، اتخاذ بیمه اجباری محصولات کشاورزی، مدیریت ریسک محصولات کشاورزی، تقویت در رضایت کشاورزان از صندوق بیمه، اطلاع‌رسانی در باب اهمیت محصول استراتژیک خرما و اهداف بیمه، مدیریت مشارکتی، نظارت و تشویق مستمر و پایداری بیمه و محصولات کشاورزی به عنوان راهکارهای مؤثر بر توسعه بیمه محصول استراتژیک خرما، استخراج شد. در فاز کمی پژوهش، نتایج آزمون همبستگی اسپیرمن در شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و محیطی با ضریب همبستگی به دست آمده در سطح معناداری ۰/۰۰۰، گویای ارتباط مثبت و معنادار بین شاخص‌ها و راهکارهای مطرح شده است. همچنین نتایج رگرسیون نشان داد، ۹۵ درصد تغییرات متغیر وابسته (پایداری سکونتگاه‌های روستایی) به وسیله ۸ راهکار ارائه شده تبیین شدند و سهم راهکار مدیریت ریسک محصول استراتژیک خرما در پیش‌بینی تغییرات متغیر وابسته (پایداری سکونتگاه‌های روستایی) بیشتر از سایر مؤلفه‌ها است و بر اساس آزمون تحلیل مسیر، میزان اثرات مستقیم هر یک راهکارهای مطرح شده در پایداری سکونتگاه‌های روستایی بخش جنوبی بیشتر از اثرات غیرمستقیم است و از بین راهکارهای مطرح شده، مدیریت ریسک محصولات کشاورزی و تقویت در رضایت کشاورزان از صندوق بیمه با مقدار ۰/۱۴۵، بیشترین اثر مستقیم را به خود اختصاص داده‌اند. با استناد به نتایج تحقیق، اجرای یک سیستم بیمه غیرمتمرکز و مشارکتی برای محصول خرما به عنوان راهکار نهایی پیشنهاد می‌شود. این سیستم باید بر مدیریت ریسک و افزایش رضایت کشاورزان متمرکز باشد، چرا که این دو عامل بیش‌ترین تأثیر مستقیم را در پایداری سکونتگاه‌های روستایی دارند.

کلمات کلیدی: بیمه، محصول استراتژیک خرما، پایداری، سکونتگاه‌های روستایی، بخش جنوبی به پشت سراوان

۱ - استادیار گروه اقتصاد کشاورزی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

۲ - استادیار گروه علوم اقتصادی، دانشگاه پیام نور ایران، تهران
(* نویسنده مسئول: Abiniaz@pnu.ac.ir)

مقدمه

کشاورزی قدیمی‌ترین شکل شناخته شده از فعالیت اقتصادی مداوم انسان روستایی است که با ویژگی‌های چند منظوره در حال تکوین خود مشخص می‌شود (ستاندار^۱ و همکاران، ۲۰۲۱). محبوبیت چند منظوره کشاورزی به این دلیل است که نه تنها تأمین‌کننده محصولات، کالاها و خدمات برای انسان است (هرنیک^۲ و همکاران، ۲۰۱۹)، بلکه الیاف، سوخت و مواد اولیه‌ای مورد نیاز معاش انسان را نیز فراهم می‌کند (ویس^۳ و همکاران، ۲۰۲۰)، همچنین به دلیل همپوشانی بالای فعالیت‌های کشاورزی و مناطق روستایی (به عنوان مثال اشتغال ۴۹ درصدی روستاییان در بخش کشاورزی)، شاخص‌های بخش کشاورزی، می‌توانند نزدیک‌ترین شاخص برای وضعیت اقتصادی در مناطق روستایی باشند. بنابراین، کشاورزی نقش حیاتی و راهبردی در نظام اقتصادی، اجتماعی و غیره، مناطق روستایی و به طور کلی پایداری سکونتگاه‌ها بر عهده دارد. با وجود اهمیت بخش کشاورزی در اقتصاد کشور و مناطق روستایی، فعالیت در این بخش نسبت به دیگر فعالیت‌های تولیدی و اقتصادی متفاوت است، از جمله این که فعالیت در بخش کشاورزی (جوان و همکاران، ۱۴۰۱)، در اثر بلایای طبیعی، آفات نباتی، انواع بیماری‌های گیاهی و دامی، تغییرات ناگهانی دما و گاه بارش بی‌موقع، همواره در معرض خطر است. به همین سبب بیمه محصولات کشاورزی را می‌توان یکی از اهرم‌های توسعه در این بخش دانست. زیرا با پس‌اندازهای اندک که با این سازوکار انبوه کثیری از کشاورزان (حق بیمه) جمع می‌گردد، خسارات وارده به کشاورزان آسیب دیده در برابر این بلایا را می‌توان جبران نمود، به علاوه، می‌توان امنیت تولیدکنندگان کشاورزی را افزایش، مخاطرات تولید را کاهش و شرایط مطلوب‌تری را برای بخش کشاورزی فراهم نمود. در این بین، در کشور ایران به

دلیل قرارگیری در منطقه خشک جهان، بیمه محصولات استراتژیک کشاورزی اهمیت زیادی دارد. چرا که با خشکسالی - های دوره‌ای، بخش کشاورزی با ابعاد بیشتری از مخاطرات مواجه است (جوادیان و فرزانه، ۱۳۸۳)، به ویژه آنکه بخش عمده‌ای از کشاورزان ایرانی خرده مالکانی هستند که آسیب - پذیری بیشتری در مواجهه با مخاطرات انسانی و طبیعی دارند. بنابراین در هر راهبرد توسعه کشاورزی نظام‌مند، این نکته که بیمه محصولات استراتژیک کشاورزی یکی از اصلی‌ترین و مؤثرترین ابزارها در پایداری سکونتگاه‌های روستایی است در نظر گرفت (شاهنوشی و همکاران، ۱۳۹۰). با این حال، بررسی‌ها نشان می‌دهد بیمه محصولات استراتژیک کشاورزی علی‌رغم چند دهه فعالیت در کشور، هنوز نتوانسته به طور جدی و گسترده در بین کشاورزان توسعه یابد و محصولات تولیدی آن‌ها را زیرپوشش قرار دهد (قاسمی و داورزنی، ۱۴۰۰)، و با توجه به ویژگی کشاورزان ایرانی که سنت‌گرا و مقاوم در برابر هر گونه تغییر و نوآوری هستند، اشاعه و تقویت فرهنگ بیمه میان آن‌ها به سهولت مورد قبول و واقع نشده است. در صورتی که بیمه محصولات استراتژیک علاوه بر پایداری سکونتگاه‌های روستایی، با افزایش ریسک‌پذیری بهره‌برداران و افزایش احساس امنیت کشاورزان، زمینه لازم را برای استفاده مناسب و کارا از عوامل تولید، سرمایه‌گذاری برای استفاده از فناوری نوین، افزایش بهره‌وری در بخش کشاورزی، کاهش نوسانات در تولید و درآمد کشاورزان فراهم می‌آورد و به کشاورزان نیز کمک می‌کند تا به منظور کاهش ریسک، بهترین برنامه مدیریتی و استراتژی‌های پایدار را بکار ببرند (میرزایی و زیبایی، ۱۳۹۳).

در این راستا، شهرستان سراوان با توجه به دارا بودن آب و هوای متفاوت در فصول مختلف سال محصولات کشاورزی گوناگون همچون توت فرهنگی، مرکبات، صیفی‌جات و خرما دارد اما در این میان خرما یکی از مهم‌ترین محصولات استراتژیک و ارگانیک شهرستان سراوان به شمار می‌رود که بیش‌ترین سطح کشت را در این خطه از کشور به خود اختصاص

1 - Standar
2 - Hernik
3 - Weiss

داده است. سطح زیر کشت خرما در این شهرستان به ۱۳ هزار هکتار می‌رسد که با این میزان از سطح زیرکشت، این شهرستان به عنوان قطب تولید خرما در استان سیستان و بلوچستان شناخته می‌شود که بر اساس اطلاعات از سازمان جهاد کشاورزی بیش از ۷۰ رقم خرما در این منطقه کشت می‌شود که مهم‌ترین نوع خرما مضافتی و ربی است که این نوع در جهان بی‌نظیر است، ولی شرایط محیطی از قبیل اقلیم، جنس خاک، عدم قابلیت دسترسی به آب در همه جا به طور یکسان و غیره منجر به از بین رفتن محصول خرما شده است. از این رو، با آن که حدود ۴ دهه از تصویب قانون بیمه محصولات استراتژیک کشاورزی می‌گذرد، هنوز الگوی مطلوبی برای گسترش پوشش بیمه در بین کشاورزان بخش جنوبی بم‌پشت به صورت بهینه تدوین نشده که این نارسایی بیشتر مربوط به ضعف مطالعات علمی در خصوص راهکارهای مؤثر است. لذا توسعه فعالیت‌های بیمه در بین کشاورزان بخش جنوبی نیازمند اتخاذ راهکارهای مؤثر در توسعه آن است چرا که راهکارهای مطرح شده از سوی متخصصان می‌تواند نقطه قوت مثبتی در پایداری سکونتگاه‌های روستایی در ابعاد متفاوت (اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و محیطی) باشد.

محصولات استراتژیک بخش کشاورزی به علت اتکای زیاد به طبیعت و وابستگی آن به عوامل و شرایط جوی و محیطی، فعالیتی همراه با ریسک محسوب می‌شود و از این رو، بقا و دوام فعالیت‌های تولیدی در این بخش از کشاورزی نیازمند حمایت‌های جدی از تولیدکنندگان و سرمایه‌گذاران است. در بین سیاست‌های مختلف حمایتی، بیمه محصولات کشاورزی از جمله روش‌های عملیاتی مدیریت خطر است، که مورد حمایت صاحبزنان و سیاستمداران بسیاری از کشورهای در حال توسعه و توسعه‌یافته قرار گرفته است (باکر^۱، ۱۹۹۰؛ واندور^۲، ۲۰۰۱).

بیمه کشاورزان به عنوان ابزار حمایتی برای کمک به خانوارهای روستایی برای مقابله با ریسک‌های متغیر مرتبط با عدم قطعیت‌های آب و هوایی و در نتیجه بهبود امنیت غذایی ترویج شده است (تیمو و کرامر^۳، ۲۰۲۳). حمایت مالی ارائه شده توسط بیمه، خانوارهای کشاورز را توانمند می‌کند تا بیش‌تر در مزارع خود سرمایه‌گذاری کنند و در نتیجه بهره‌وری کشاورزی و امنیت غذایی و تغذیه‌ای خود را افزایش دهند. خانوارهایی که از بیمه کشاورزی استفاده می‌کنند نیز کم‌تر از استراتژی‌های مقابله‌ای مضر در برابر خطرات استفاده می‌کنند (ژونگ و همکاران^۴، ۲۰۲۳) و با پرداخت حق بیمه تمام یا بخشی از ریسک خود را به شخص ثالث منتقل کنند (بانور^۵ و همکاران، ۲۰۲۳). در این بین، یکی از چالش‌های اساسی در حوزه بیمه کشاورزی، پایین بودن تقاضای آن به ویژه در بین کشاورزان خرده‌پا است. همچنین شواهد نشان می‌دهد مهم‌ترین چالش‌های فراروی بیمه کشاورزی در ایران، ضعف فرهنگ بیمه کشاورزی، کم‌سواد و بی‌سواد کشاورزان، نامشخص بودن مدیریت ریسک در بخش کشاورزی از بعد سازمانی و اجرایی، ارائه خدمات بیمه‌ای توسط صندوق بیمه کشاورزی به صورت انحصاری و غیره، هستند. (خوشنام، ۱۴۰۳).

در این میان، بیمه محصولات کشاورزی و نقش آن در مناطق روستایی در پژوهش‌های گوناگون بارها مورد بررسی قرار گرفته است، اما آنچه کم‌تر بدان توجه شده، بیمه محصولات استراتژیک و اتخاذ راهکارهای آن و نقش آن در پایداری سکونتگاه‌های روستایی است. در این راستا به منظور درک درست و غنی شدن ادبیات تحقیق، به مطالعاتی که همپوشانی با موضوع پژوهش دارند پرداخته شده است.

2 - Vandever

3 - Timu & Kramer

4 - Zhong

5 - Bannor

1 - Bakker

نیکزادی پناه و همکاران (۱۳۹۹)، در پژوهشی تحت عنوان، بررسی عوامل کارآمد بر پذیرش بیمه تکمیلی محصولات کشاورزی استان البرز، به این نتایج دست یافتند، متغیرهای مقدار درآمد سالانه کشاورزی، آگاهی از شرایط بیمه، اراضی تحت مالکیت، داشتن شغل غیرکشاورزی، ریسک‌پذیری و سطح تحصیلات کشاورز، توانایی تبیین واریانس و تغییرات متغیر وابسته پذیرش بیمه تکمیلی محصولات کشاورزی را دارند. کریم و طولابی‌نژاد (۱۴۰۰)، در پژوهشی با محوریت راهبردهای احیای کشاورزی در راستای تجدید حیات مناطق روستایی، به این نتایج دست یافتند، سرمایه‌گذاری، توسعه بازاریابی، سیاست‌های حمایت از کشاورزان، اصلاح و تغییر الگوی کشت مهم‌ترین راهبردهای احیای کشاورزی در لرستان بوده‌اند. قاسمی و داورزنی (۱۴۰۰)، در پژوهشی به بررسی راهبردهای توسعه بیمه محصولات کشاورزی در بین کشاورزان خرده مالک در دهستان تبادکان مشهد پرداختند، و به این نتایج دست یافتند، استراتژی‌های (تدافعی)، استراتژی‌های بهینه برای گسترش بیمه کشاورزی در بین کشاورزان خرده مالک است. همچنین، به کمک ماتریس برنامه‌ریزی استراتژیک کمی، راهبرد کانونی (تبیین علمی موانع توسعه بیمه کشاورزی و تقویت تحقیقات علمی درخصوص عوامل مؤثر بر پذیرش بیمه از سوی بهره‌برداران خرده مالک) با امتیاز ۴/۵ معرفی شد. جوان و همکاران (۱۴۰۱)، در پژوهشی تحت عنوان، نقش بیمه محصولات استراتژیک کشاورزی در توسعه اقتصادی اجتماعی مناطق روستایی در استان گیلان، به این نتایج دست یافتند، بیش‌ترین تعداد بیمه‌شدگان محصولات کشاورزی در تیپ جلگه‌ای است، همچنین از بین محصولات استراتژیک منطقه: بیش‌ترین میزان بیمه در محصول استراتژیک برنج است، و همچنین به خاطر مخاطرات طبیعی پی در پی در استان، بیشتر کشاورزان محصولات خود را در برابر مخاطرات احتمالی بیمه کرده‌اند.

خالدی و حیدری (۱۴۰۲)، در پژوهشی با عنوان بررسی نقش بیمه کشاورزی بر اقتصاد روستایی ایران با تمرکز بر بخش کشاورزی، به این نتایج دست یافتند، متغیرهای موجود سرمایه خالص کشاورزی، نیروی کار کشاورزی، بهره‌وری موجودی سرمایه خالص کشاورزی، بهره‌وری نیروی کار کشاورزی و ضریب نفوذ بیمه کشاورزی در دوره زمانی مزبور بر رشد اقتصادی اثرگذاری مثبت و معناداری دارد. قاسمیان و همکاران (۱۴۰۳)، در پژوهشی به این نتایج دست یافتند، عوامل اجتماعی-اقتصادی شامل تحصیلات، سطح زیرکشت گندم آبی، سال‌های سابقه مواجه شدن مزرعه با خطر، پرداخت به موقع غرامت توسط صندوق بیمه محصولات کشاورزی و کامل بودن سطح پوشش به ترتیب واحد اثر منفی و از سوی دیگر، متغیرهای میزان درآمد حاصل از فروش گندم آبی، داشتن منابع درآمدی غیر از گندم آبی و فاصله تا دفتر بیمه از محل سکونت کشاورزان به ترتیب واحد اثر مثبت بر احتمال کاهش تقاضای بیمه توسط کشاورزان گندم‌کار شهرستان دارند. در مطالعات خارجی نیز، سبیکو^۱ و همکاران (۲۰۱۶)، به این نتایج دست یافتند، کشاورزان خرده مالک به شوک آب و هوا آسیب‌پذیر هستند اما غالب فاقد دسترسی به بیمه کشاورزی هستند. بیمه شاخص آب و هوا می‌تواند برخی از مشکلات را کاهش دهد. ولی جذب آن کمتر از انتظار است، به این دلیل که قرارداد این بیمه هنوز به اندازه کافی متناسب با نیازهای خرده‌مالکان نیست. سینگ و هلوپ^۲ (۲۰۱۷)، در بررسی عوامل کارآمد بر پذیرش بیمه دامداری در سوئد گزارش دادند که ۸۸ درصد از کشاورزان در مورد بیمه دام آگاهی داشتند، اما تنها ۶ درصد دامداران بیمه را پذیرفته بودند. عواملی از جمله: سن، تحصیلات، آگاهی از بیمه، تجربه کشاورزی، اندازه مزرعه، عملکرد مزرعه، تنوع

1 - Sibiko

2 - Singh & Hlophe

پژوهش حاضر از نظر هدف؛ کاربردی و دارای ماهیت تفسیری و تحلیلی و از لحاظ روش در گروه پژوهش‌های کیفی و کمی قرار دارد. به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات از روش گراند تئوری و نرم‌افزار (SPSS)، استفاده شده است. روش گردآوری اطلاعات نیز به دو صورت مطالعات اسنادی و کتابخانه‌ای و مصاحبه و پرسشنامه بود. در بخش پرسشنامه شاخص‌ها در ابعاد مورد مطالعه از مقالات متعدد استخراج شد و در قالب پرسشنامه منعکس شد (جدول ۱). روایی پرسشنامه نیز از سوی متخصصین تایید و پایایی آن با مقدار ۰/۷۶ برای پرسشنامه اقتصادی، مقدار ۰/۷۸ برای پرسشنامه اجتماعی، مقدار ۰/۸۲ برای پرسشنامه کالبدی و مقدار ۰/۸۲ برای پرسشنامه محیطی، تایید شد.

به منظور شناسایی راهکارهای مؤثر بر توسعه بیمه محصول استراتژیک خرما، از روش تئوری زمینه‌ای (گراند تئوری) استفاده شد. در این پژوهش از رویکرد سیستماتیک اشتروس و کوربین برای نظریه داده بنیاد استفاده شد. از آنجا که نظریه زمینه‌یابی، مبتنی بر روشی کاملاً استقرایی بود؛ لذا پژوهشگر بجای آزمودن نظریه‌های موجود، خود به تدوین یک نظریه می‌پردازد. بنابراین، متغیرهای مورد بررسی بر اساس چارچوب نظری و بر اساس مقوله‌ها شناسایی و اکتشاف شد. لذا از مصاحبه عمیق بدون ساختار مبتنی بر مطالعه اکتشافی بهره گرفته شد. تحلیل داده‌ها در این روش، با استفاده از سیستم کدگذاری باز (شناسایی مقوله‌ها)، کدگذاری محوری (پروردن مقوله‌ها) و کدگذاری انتخابی یا گزینشی (انتخاب نهایی مقوله‌ها) انجام شد، در ادامه هر یک از راهکارهای مطرح شده در قالب پرسشنامه منعکس شد و با استفاده از آزمون رگرسیون چندگانه و تحلیل مسیر به بررسی ارتباط بین راهکارها و پایداری سکونتگاه‌های روستایی در ابعاد (اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و محیطی) و بررسی میزان اثرات مستقیم و غیرمستقیم هر یک از آنها پرداخته شد.

کشت، مقدار حق بیمه و درآمد مزرعه بر پذیرش بیمه دام به وسیله کشاورزان مؤثر بودند. در مطالعه دیگر توسط هازاریکا و یاسمین^۱ (۲۰۱۸)، با استفاده از مدل لجیت، عوامل کلیدی از جمله: سطح تحصیلات، درآمد و فاصله از نهادهای مالی بر مشارکت کشاورزان کامروپ و منطقه دوبری در تصویب طرح بیمه محصول تأثیر می‌گذارند. نسترجاک و همکاران^۲ (۲۰۱۸) در پژوهشی؛ استراتژی توسعه سیستم بیمه کشاورزی در قالب مدل مشارکت خصوصی و دولتی را پیشنهاد دادند، که نشان‌دهنده تعادل بین مشارکت‌های دولتی و خصوصی است. همچنین به این نتایج دست یافت که اجرای اقدامات پیشنهادی در چارچوب استراتژی توسعه سیستم بیمه کشاورزی باید ثبات تولید کشاورزی را به طور کلی و درآمد را به ویژه برای جمعیت روستایی تضمین کند. ژیکین^۳ و همکاران (۲۰۲۰)، در پژوهش خود به این نتایج دست یافتند که این سیستم شامل یک بازار پایدار برای خدمات بیمه است که توسط مکانیسم‌های اقتصادی و اداری تنظیم می‌شود. در مطالعه دیگر توسط سی^۴ و همکاران (۲۰۲۳)، به بررسی تأثیر یارانه بیمه محصولات کشاورزی بر تخصیص کاربری اراضی کشاورزی پرداختند و به این نتایج دست یافتند که یارانه‌های بیمه تأثیر معناداری بر تخصیص کاربری زمین دارد. افزایش یارانه‌های بیمه، سهم زمین‌های کشاورزی را افزایش می‌دهد، که نشان می‌دهد یارانه‌های بیمه می‌تواند ابزار کارآمدی برای تعدیل تخصیص کاربری اراضی کشاورزی باشد.

مواد و روش‌ها

- 1 - Hazarika & Yasmin
- 2 - Nesterchuk
- 3 - Zhichkin
- 4 - Si

پایه سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵، برابر با ۲۵۰۲۶ نفر بوده است. در این بین به منظور تعیین حجم نمونه در بین آنها از نمونه‌گیری تصادفی استفاده شد، و بر اساس فرمول کوکران تعداد ۳۸۴ نفر به عنوان حجم نمونه در این بخش تعیین شد.

جامعه آماری در پژوهش حاضر نیز شامل دو بخش است: بخش اول؛ متخصصان و نخبگان در حوزه کشاورزی و روستایی هستند، در این بین؛ بر اساس نمونه‌گیری هدفمند، تعداد ۳۰ نفر به عنوان جامعه نمونه انتخاب شد. بخش دوم نیز مربوط به ساکنین محلی در دهستان‌های بم‌پشت و کشتگان است که بر

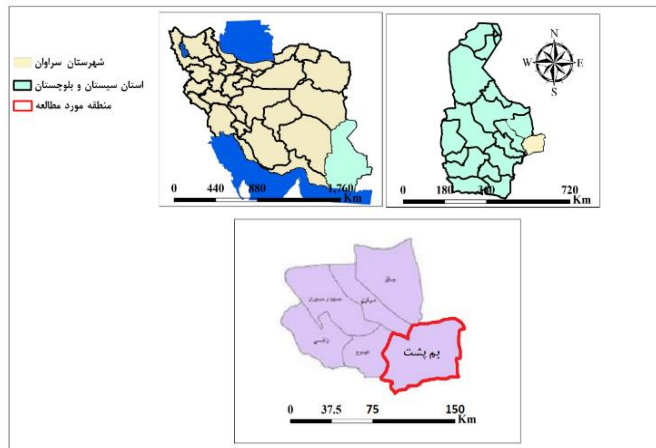
جدول ۱- شاخص‌های تحقیق
Table 1- Research indicators

ابعاد	شاخص
اقتصادی	تنوع شغلی، رضایت شغلی ساکنین روستایی، ثبات درآمد، رضایت از میزان درآمد، کاهش میزان نابرابری در بین خانوارها، توانایی در پس انداز، میزان تمایل به سرمایه‌گذاری در روستا، استطاعت مالی در ساخت مسکن جدید، تنوع در محصولات کشاورزی، میزان بهره‌مندی از بیمه کشاورزی
اجتماعی	درصد عضویت در نهادهای اجتماعی، مشارکت در مراسم عمومی، همکاری روستاییان با یکدیگر، کاهش تنش و درگیری، ارتباط روستا با شهر، رضایتمندی از خدمات کشاورزی، استقبال مردم از نوآوری‌های کشاورزی، رضایت شورا از همکاری و مشارکت مردم، افزایش سواد
محیطی	آموش شیوه‌های جدید آبیاری و حفاظت از خاک، پاکیزگی روستا از نظر فاضلاب، جمع‌آوری زباله و ...، کاهش مصرف در کود شیمیایی
کالبدی	کیفیت مصالح به کار رفته در مسکن، بهره‌مندی از امکانات زیربنایی، نوسازی مسکن قدیمی، تسهیلات مناسب در واحدهای مسکونی

منبع: هدایتی مقدم و همکاران، ۱۳۹۴؛ شایان و همکاران، ۱۳۹۷، ریاحی و همکاران، ۱۳۹۵

۹۹۶ روستا است. بخش جنوبی بم‌پشت شامل دو دهستان بم-پشت و کشتگان است.

سراوان از شهرستان‌های شرقی استان سیستان و بلوچستان در مرز کشور پاکستان با وسعتی حدود ۱۳۹۰۵ کیلومتر مربع و ۱۹۱۶۶۱ نفر جمعیت، در ۳۳۷ کیلومتری مرکز استان واقع شده است. مورد مطالعه حاضر، مناطق روستایی بخش جنوبی بم‌پشت است. این شهرستان در موقعیت جغرافیایی ۶۳ درجه و ۳۵ دقیقه طول جغرافیایی و ۲۷ درجه و ۱۲ دقیقه عرض جغرافیایی قرار دارد و بخش ناهموار و نسبتاً کوهستانی شرق جازموریان را در بر می‌گیرد که از شمال شرقی و جنوب شرقی به خاک پاکستان، از شمال غرب به شهرستان خاش، از غرب به شهرستان سیب و سوران و از جنوب به شهرستان سرباز محدود می‌شود. این شهرستان با ۳۷۹۰۶ نفر جمعیت در سال ۱۳۹۵، نسبت به جمعیت سال ۱۳۸۵ (۲۷۲۲۱) نفر، ۲۶/۱۸ درصد رشد مثبت داشته است. از این میزان، ۹۴/۲۰ درصد در مناطق روستایی و بقیه ۵/۸۰ درصد در شهر سیرکان زندگی می‌کنند. آب و هوای شهرستان سراوان گرم و خشک، بیابانی، کویری و کم باران است و دارای ۵ بخش، ۸ دهستان و ۶ شهر و همچنین

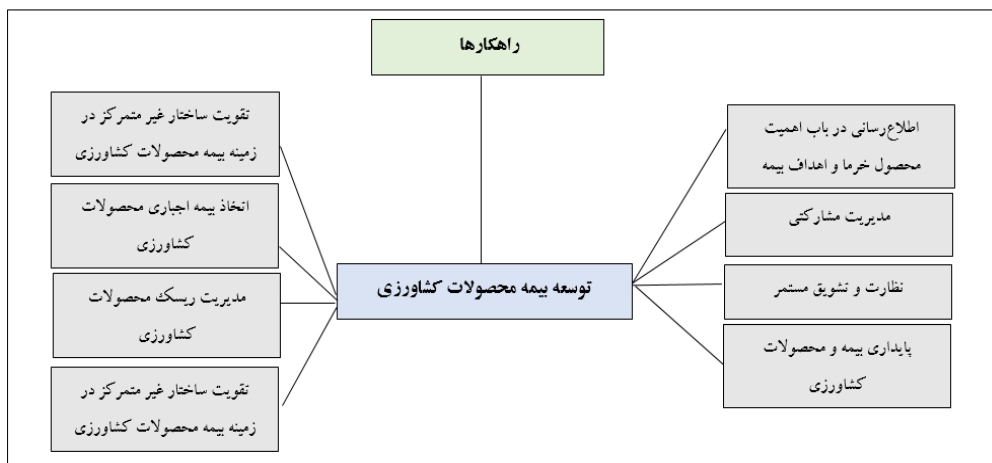

شکل ۱- موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه
Figure 1- Geographical location of the study area

نتایج

پرسیده شد و پس از هر بار مصاحبه، پژوهشگر نسبت به تحلیل و کدگذاری باز اقدام نمود. در ابتدا کدهای اولیه شناسایی شدند و ضمن حذف کدهای مشابه با یکدیگر، کدهای مفهومی شناسایی شدند و در نهایت پس از بررسی و طبقه‌بندی کدهای مفهومی، مقوله‌ها شناسایی شدند. در مجموع تعداد ۳۱ واحد معنایی و ۸ مقوله شناسایی شد. (جدول ۲).

یافته‌های تحقیق در دو فاز کیفی و کمی انجام شد، در فاز کیفی پژوهش یافته‌های تحقیق به شرح ذیل ارائه شد: در پژوهش حاضر، در ابتدا داده‌های مربوط به (راهکارهای مؤثر بر توسعه بیمه محصول استراتژیک خرما) از مصاحبه‌ها جمع‌آوری شد. سئوالات به صورت کلی و باز از مصاحبه‌شوندگان

شکل ۲- مدل پارادایمی راهکارهای مؤثر بر توسعه بیمه محصولات کشاورزی در روستاهای بخش جنوبی بام پشت
Figure 2-Paradigm model of strategies effective on the development of insurance for agricultural products in the villages of the southern part of Bam Posht

جدول ۲- کدگذاری محوری

Table 2- Axial coding

ردیف	مقوله اصلی	واحد معنایی
۱	تقویت ساختار غیر متمرکز در زمینه بیمه محصولات کشاورزی	هماهنگی مدیران بیمه با کشاورزان خرده پا و مدیران روستایی مشارکت روافزون و داوطلبانه کشاورزان تعادل مالی سازمان بیمه مدیریت قوی و کارایی مدیران روستایی در ترغیب روستاییان به امر بیمه اعمال نرخ یکسان حق بیمه برای همه گروه‌های پرخطر و کم خطر
۲	اتخاذ بیمه اجباری محصولات کشاورزی	پایین بودن هزینه‌های اداری و مدیریت زیان‌آوری کمتر برخورداری کلیه کشاورزان از حمایت بیمه متکی به وابسته نمودن بیمه به سازوکار اعتباررسانی روستایی (وام) کاهش نارضایتی کشاورزان
۳	مدیریت ریسک محصولات کشاورزی	تبدیل تفکر مدیریت بحران به مدیریت ریسک در بخش بیمه کشاورزی ایجاد یک نهاد منسجم و دقیق در راستای تجزیه و تحلیل از حوادث زیان‌بار کشاورزان در سال‌های اخیر
۴	تقویت در رضایت کشاورزان از صندوق بیمه	تقویت در رضایت کشاورزان از سرعت پرداخت غرامت تقویت در رضایت کشاورزان از میزان پرداخت غرامت افزایش نرخ بیمه برای کشاورزان
۵	اطلاع‌رسانی در باب اهمیت محصول استراتژیک خرما و اهداف بیمه	اطلاع‌رسانی و اشاعه فرهنگ بیمه در بین کشاورزان آموزش و تبیین فلسفه و اهداف بیمه محصولات کشاورزی در بین کشاورزان ارائه بسته‌های متنوع بیمه در بین کشاورزان برگزاری همایش‌ها و گردهمایی‌ها در راستای بهبود محصولات کشاورزی با پرداخت غرامت از طریق صندوق بیمه برگزاری دوره‌های مربوط به اهمیت محصول استراتژیک (خرما) در بین کشاورزان بهره‌گیری از رسانه‌های انبوهی برای تبلیغ گسترده بیمه استفاده از تجارب کشاورزان خبره در زمینه بیمه محصولات بیمه
۶	مدیریت مشارکتی	تقویت مشارکت بخش خصوصی در حوزه بیمه کشاورزی و نظام تعاونی بیمه محصولات کشاورزی بهره‌گیری از ظرفیت‌ها و توانمندی‌های مدیران روستایی در رشد بیمه محصول استراتژیک خرما
۷	نظارت و تشویق مستمر	نظارت کارشناسان بیمه بر نحوه تولید تشویق و ترویج کارشناسان بیمه به استفاده از شیوه‌های صحیح مدیریتی بررسی عملکرد صندوق بیمه کشاورزی
۸	پایداری بیمه و محصولات کشاورزی	جایگزینی بیمه تولید منطقه محور به جای بیمه تولیدمحور توجه به قابلیت‌ها و توانمندی‌های روستاهای منطقه ارزیابی پایداری نظام‌های کشاورزی در قالب حوزه‌های بیوفیزیکی، اجتماعی و اقتصادی رهیافت‌های مبتنی بر دانش برای تحلیل پایداری

نظارت و تشویق مستمر و پایداری بیمه و محصولات کشاورزی به عنوان راهکارهای مؤثر بر توسعه بیمه محصول استراتژیک خرما از سوی نخبگان و متخصصان شناسایی شد. در این راستا، متخصصان مطرح نمودند:

"مدیریت ریسک محصولات کشاورزی باید در اولویت قرار

بر اساس جدول ۲ مقولات: تقویت ساختار غیر متمرکز در زمینه بیمه محصولات کشاورزی، اتخاذ بیمه اجباری محصولات کشاورزی، مدیریت ریسک محصولات کشاورزی، تقویت در رضایت کشاورزان از صندوق بیمه، اطلاع‌رسانی در باب اهمیت محصول استراتژیک خرما و اهداف بیمه، مدیریت مشارکتی،

ارتباط مثبت و معنادار بین شاخص‌ها و راهکارهای مطرح شده است. از این رو، به منظور اثرگذاری هر یک از راهکارها در پایداری سکونتگاه‌های روستایی، از مدل رگرسیون استفاده شد. در تحلیل رگرسیون، متغیر پایداری سکونتگاه‌های روستایی به عنوان متغیر وابسته و ۸ راهکار ارائه شده به عنوان متغیرهای مستقل به شیوه گام به گام وارد تحلیل شدند. همانطور که از جدول ۴ بر می‌آید تحلیل رگرسیون تنها تا پنج مرحله تعدیل شده ۹۵ درصد تغییرات متغیر وابسته (پایداری سکونتگاه‌های روستایی) به وسیله ۸ راهکار ارائه شده تبیین می‌شود و پس از پنج گام متوالی، تمام راهکارها در معادله رگرسیون باقی ماندند و در سطح اطمینان ۹۹ درصد معنادار شد که حاکی از معنی‌دار بودن رگرسیون است.

در ادامه جدول ۴ خلاصه تحلیل رگرسیون به شیوه گام به گام بر اساس مقدار T بیانگر آن است که متغیر مستقل در سطح ۹۹ درصد اطمینان معنی‌دار است. با مقایسه ضرایب استاندارد بتا می‌توان به اهمیت و نقش هر یک از راهکارهای وارد شده به معادله رگرسیون پی برد. بر این اساس، سهم راهکار مدیریت ریسک محصولات استراتژیک کشاورزی در پیش‌بینی تغییرات متغیر وابسته (پایداری سکونتگاه‌های روستایی) بیشتر از سایر مؤلفه‌ها است و راهکار تقویت ساختار غیرمتمرکز در زمینه بیمه محصولات کشاورزی کم‌ترین سهم را به خود اختصاص داده است. با توجه به نتایج تحلیل رگرسیون و رابطه بین راهکارهای مطرح شده و پایداری روستاهای بخش جنوبی بم پشت، به منظور شناسایی نقش هر یک از راهکارها و شناسایی اثرات مستقیم و غیر مستقیم این راهکارها بر یکدیگر از شیوه تحلیل مسیر استفاده شد. هر ۸ راهکار مطرح شده در سطح ۹۹ درصد اطمینان رابطه مستقیمی با پایداری مناطق روستایی دارد.

گیرد، چرا که نظام‌مندسازی فرایندهای ارزیابی و کاهش خطرات تولید، پایه اصلی هر برنامه بیمه‌ای موفق است... "همچنین، متخصص دیگر مطرح نمود: "تقویت ساختار غیرمتمرکز اگر چه چالش برانگیز است، اما با واگذاری اختیارات به نهادهای محلی و ایجاد صندوق‌های بیمه منطقه‌ای می‌توان به پوشش بهینه دست یافت. همان متخصص نیز اشاره کرد: بیمه اجباری محصولات استراتژیک مانند خرما، زمانی اثرگذار خواهد بود که همراه با سازوکارهای تشویقی مناسب طراحی شود..."

در ادامه نیز، متخصصان دیگر اذعان نمودند: "مدیریت مشارکت کلید موفقیت است، بدون مشارکت واقعی کشاورزان و ذینفعان محلی، هیچ برنامه بیمه‌ای به اهداف خود نخواهد رسید. "متخصص دیگر مطرح نمود: نظارت و تشویق مستمر نه تنها تضمین کننده اجرای صحیح طرح‌هاست، بلکه انگیزه لازم برای تداوم مشارکت کشاورزان را فراهم می‌کند. "اطلاع‌رسانی هدفمند درباره اهمیت محصول خرما و مزایای بیمه، پیش‌نیاز هر گونه تغییر رفتار در کشاورزان است."

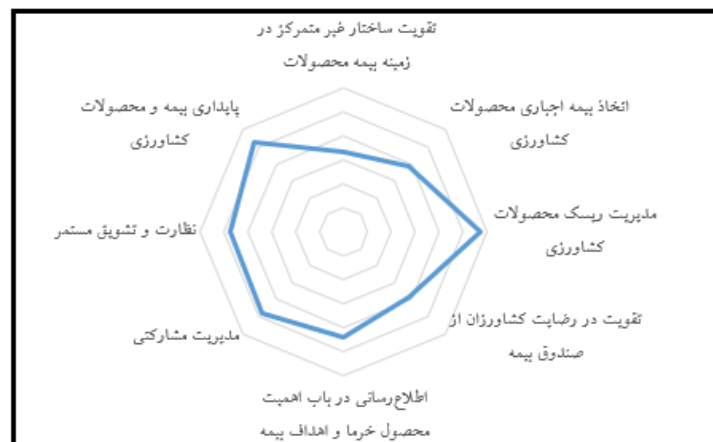
در ادامه در فاز کمی پژوهش به منظور بررسی ارتباط بین راهکارهای مطرح شده و پایداری اقتصادی، اجتماعی، محیطی و کالبدی سکونتگاه‌های روستایی بخش جنوبی بم‌پشت سراوان از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شد. از این رو، هر یک از راهکارها در قالب پرسشنامه تنظیم شد، و از ساکنین محلی خواسته شد تا به سئوالات مبنی بر (ارتباط بین راهکارها و پایداری سکونتگاه‌های روستایی) پاسخ دهند. از این رو، نتایج بخش کمی در واقع به تفسیر یافته‌های کیفی پژوهش عمق می‌بخشد. نتایج به شرح جدول ۳ است.

مطابق جدول ۳، نتایج آزمون همبستگی اسپیرمن در شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و محیطی با ضریب همبستگی به دست آمده در سطح معناداری ۰/۰۰۰، گویای

جدول ۳- بررسی میزان ارتباط بین راهکارها و پایداری سکونتگاه‌های روستایی بخش جنوبی بم پشت

Table 3- Examining the relationship between solutions and sustainability of rural settlements in the southern part of Bam Posht

متغیر مستقل	متغیر وابسته	ضریب همبستگی	سطح معناداری
راهکارها	تنوع شغلی	۰/۴۶۶	۰/۰۰۲
	رضایت شغلی ساکنین روستایی	۰/۴۲۱	۰/۰۰۲
	ثبات درآمد	۰/۵۵۰	۰/۰۰۲
	رضایت از میزان درآمد	۰/۴۵۳	۰/۰۰۲
	کاهش میزان نابرابری در بین خانوارها	۰/۴۴۹	۰/۰۰۲
	توانایی در پس انداز	۰/۵۰۰	۰/۰۰۱
	میزان تمایل به سرمایه‌گذاری در روستا	۰/۴۳۹	۰/۰۰۲
	استطاعت مالی در ساخت مسکن جدید	۰/۴۲۱	۰/۰۰۲
	تنوع در محصولات کشاورزی	۰/۴۳۳	۰/۰۰۲
	میزان بهره‌مندی از بیمه کشاورزی	۰/۴۷۷	۰/۰۰۲
	درصد عضویت در نهادهای اجتماعی	۰/۴۶۱	۰/۰۰۲
	مشارکت در مراسم عمومی	۰/۴۵۰	۰/۰۰۲
	همکاری روستاییان با یکدیگر	۰/۴۴۳	۰/۰۰۲
	کاهش تنش و درگیری	۰/۴۱۲	۰/۰۰۲
	ارتباط روستا با شهر	۰/۵۰۱	۰/۰۰۲
	رضایتمندی از خدمات کشاورزی	۰/۴۴۵	۰/۰۰۲
	استقبال مردم از نوآوری‌های کشاورزی	۰/۵۰۹	۰/۰۰۱
	رضایت شورا از همکاری و مشارکت مردم	۰/۴۹۰	۰/۰۰۱
	افزایش سواد	۰/۵۰۰	۰/۰۰۱
	آموزش شیوه‌های جدید آبیاری و حفاظت از خاک	۰/۵۱۰	۰/۰۰۱
	پاکیزگی روستا از نظر فاضلاب، جمع‌آوری زباله و غیره	۰/۴۶۶	۰/۰۰۲
	کاهش مصرف در کود شیمیایی	۰/۵۰۶	۰/۰۰۱
	کیفیت مصالح به کار رفته در مسکن	۰/۵۰۰	۰/۰۰۱
	بهره‌مندی از امکانات زیربنایی	۰/۴۵۳	۰/۰۰۲
	نوسازی مسکن قدیمی	۰/۴۳۳	۰/۰۰۲
	تسهیلات مناسب در واحدهای مسکونی	۰/۴۸۸	۰/۰۰۲

شکل ۳- میزان نقش هر یک از راهکارها در پایداری سکونتگاه‌های روستایی بخش جنوبی بم پشت

Figure 3- The role of each solution in the sustainability of rural settlements in the southern part of Bam Posht

جدول ۴- ضرایب راهکارها در تبیین واریانس پایداری سکونتگاه‌های روستایی و خلاصه تحلیل رگرسیون به شیوه گام به گام

Table 4- The coefficients of the solutions in explaining the variance of the stability of rural settlements and the summary of the regression analysis in a step-by-step manner

سطح معناداری	T	ضریب تعیین تعدیل شده (R2Adj)	ضریب تعیین (R2)	ضریب همبستگی چندگانه (R)	راهکار
۰/۰۰۰۱	۶/۶۶۷	۰/۳۲۲	۰/۳۲۵	۰/۴۴۶	تقویت ساختار غیر متمرکز در زمینه بیمه محصولات
۰/۰۰۰۱	۷/۷۶۵	۰/۶۱۴	۰/۵۹۸	۰/۶۵۴	اتخاذ بیمه اجباری محصولات کشاورزی
۰/۰۰۰۱	۱۱/۴۴۵	۰/۶۸۸	۰/۷۲۱	۰/۷۷۶	مدیریت ریسک محصولات کشاورزی
۰/۰۰۰۱	۷/۶۵۷	۰/۶۹۲	۰/۷۸۹	۰/۷۶۶	تقویت در رضایت کشاورزان از صندوق بیمه
۰/۰۰۰۱	۸/۷۸۶	۰/۷۳۳	۰/۸۰۰	۰/۷۹۰	اطلاع‌رسانی در باب اهمیت محصول خرما و اهداف بیمه
۰/۰۰۰۱	۹/۶۶۵	۰/۷۸۴	۰/۸۴۵	۰/۸۳۳	مدیریت مشارکتی
۰/۰۰۰۱	۹/۵۱۲	۰/۸۳۲	۰/۸۸۸	۰/۸۵۴	نظارت و تشویق مستمر
۰/۰۰۰۱	۱۰/۶۶۵	۰/۸۴۴	۰/۹۰۰	۰/۸۱۲	پایداری بیمه و محصولات کشاورزی

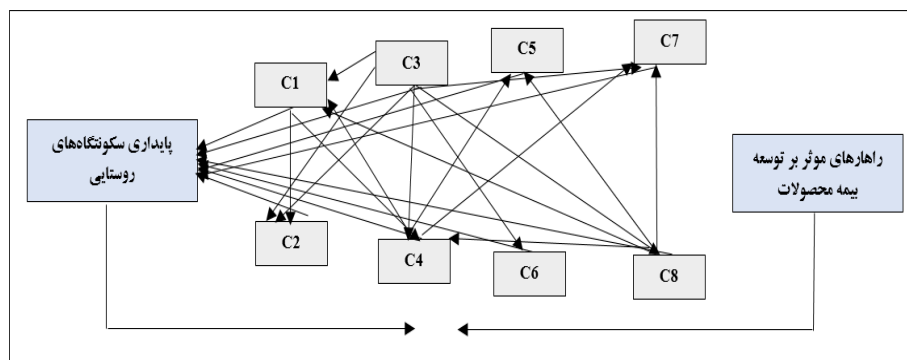
رابطه مستقیم تمامی راهکارها با پایداری روستایی را تأیید می‌کند، حتی راهکارهای با ضریب بتای پایین‌تر نیز در کنار سایر عوامل می‌توانند به صورت غیرمستقیم (از طریق تقویت نهادهای مشارکتی یا بهبود رضایت کشاورزان) بر پایداری سکونتگاه‌ها اثرگذار باشند.

همچنین، راهکارهایی مانند اطلاع‌رسانی درباره اهمیت بیمه محصول خرما و مدیریت مشارکتی با داشتن ضرایب بتای قابل توجه، بر نقش کلیدی آگاه‌سازی و مشارکت ذی‌نفعان محلی در موفقیت طرح‌های بیمه‌ای تأکید دارند. این یافته‌ها همسو با مطالعاتی است که نشان می‌دهند ترکیب رویکردهای فنی (مانند مدیریت ریسک) با راهکارهای اجتماعی (مانند مشارکت و اطلاع‌رسانی) می‌تواند اثربخشی برنامه‌های توسعه روستایی را افزایش دهد. در نهایت، نتایج این تحلیل‌ها می‌تواند به سیاست‌گذاران کمک کند تا با اولویت‌بندی راهکارهای اثربخش‌تر (مانند مدیریت ریسک) و تقویت راهکارهای کم‌اثرتر (مانند بیمه غیرمتمرکز) از طریق بسترسازی نهادی، گامی مؤثر در جهت پایداری سکونتگاه‌های روستایی بردارند.

نتایج تحلیل رگرسیون گام به گام و تحلیل مسیر نشان می‌دهد که تمامی هشت راهکار مورد بررسی در سطح اطمینان ۹۹ درصد رابطه معناداری با پایداری سکونتگاه‌های روستایی دارند. این یافته حاکی از آن است که اجرای هر یک از این راهکارها می‌تواند به شکل مستقیم بر ثبات و توسعه پایدار مناطق روستایی تأثیرگذار باشد. در میان این راهکارها، مدیریت ریسک محصولات استراتژیک کشاورزی با داشتن بالاترین ضریب بتا، بیشترین سهم را در پیش‌بینی تغییرات پایداری روستاها دارد. این امر نشان‌دهنده اهمیت ویژه مدیریت علمی و نظام‌مند ریسک‌های تولیدی در بخش کشاورزی، به ویژه برای محصولات استراتژیک مانند خرما، در تحقق پایداری روستایی است. از سوی دیگر، راهکار تقویت ساختار غیرمتمرکز در زمینه بیمه محصولات کشاورزی کم‌ترین تأثیر را در مدل رگرسیونی نشان داده است. این نتیجه ممکن است به دلیل چالش‌های اجرایی مانند ضعف نهادهای محلی، کمبود آگاهی کشاورزان از مزایای بیمه غیرمتمرکز، یا نبود سازوکارهای حمایتی کافی از سوی دولت باشد. با این حال، با توجه به نتایج تحلیل مسیر که

جدول ۵- اثرات هر یک از راهکارها در پایداری سکونتگاه‌های روستایی بخش جنوبی بام‌پشت

مجموع اثرات علی	اثرات غیرمستقیم	اثرات مستقیم	علامت اختصاری	راهکارها
۰/۱۱۶	۰/۰۱۱	۰/۱۰۵	C1	تقویت ساختار غیر متمرکز در زمینه بیمه محصولات
۰/۱۲۶	۰/۰۱۶	۰/۱۱۰	C2	اتخاذ بیمه اجباری محصولات کشاورزی
۰/۱۸۵	۰/۰۴۰	۰/۱۴۵	C3	مدیریت ریسک محصولات کشاورزی
۰/۱۷۵	۰/۰۳۰	۰/۱۴۵	C4	تقویت در رضایت کشاورزان از صندوق بیمه
۰/۱۳۷	۰/۰۲۱	۰/۱۱۶	C5	اطلاع‌رسانی در باب اهمیت محصول خرما و اهداف بیمه
۰/۱۵۵	۰/۰۳۰	۰/۱۲۵	C6	مدیریت مشارکتی
۰/۱۴۱	۰/۰۲۰	۰/۱۲۱	C7	نظارت و تشویق مستمر
۰/۱۶۶	۰/۰۳۵	۰/۱۳۱	C8	پایداری بیمه و محصولات کشاورزی

شکل ۴- مدل علی اثرات هر یک از راهکارها در پایداری سکونتگاه‌های روستایی بخش جنوبی بام‌پشت

Figure 4- Causal model of the effects of each solution on the sustainability of rural settlements in the southern part of Bam Posht

شود که نیازمند بکارگیری و اتخاذ راهکارهای مناسب به منظور توسعه آن در بین کشاورزان است. بر این اساس با توجه به نتایج به دست آمده در فاز کیفی پژوهش، یکی از مهم‌ترین عوامل ترغیب کشاورزان به بیمه محصول خرما، تقویت در ساختار غیرمتمرکز در زمینه بیمه است. بر این اساس لازم است بین مدیران بیمه با کشاورزان خرده پا و مدیران روستایی هماهنگی و انسجام لازم صورت گیرد، و از کشاورزان داوطلب در زمینه ترغیب کشاورزانی که هنوز اقدامی به بیمه محصولشان نکردند، استفاده گردد. در این بین لازم است مدیران روستایی با مدیریت قوی از مشارکت کشاورزان بهره‌مند شوند. همچنین لازم است تعادل مالی در سازمان بیمه اتخاذ گردد و نرخ یکسان حق بیمه برای همه گروه‌های پرخطر و کم خطر اعمال گردد. از سوی

همانطور که در جدول ۵ و شکل ۴ میزان اثرات مستقیم هر یک از راهکارهای مطرح شده در پایداری سکونتگاه‌های روستایی بخش جنوبی بیش‌تر از اثرات غیرمستقیم است، و از بین راهکارهای مطرح شده، مدیریت ریسک محصولات کشاورزی و تقویت در رضایت کشاورزان از صندوق بیمه با مقدار ۰/۱۴۵، بیشترین اثر مستقیم و تقویت ساختار غیر متمرکز در زمینه بیمه محصولات با مقدار ۰/۱۰۵ کمترین اثر مستقیم را به خود اختصاص داده‌اند.

نتیجه‌گیری

اهمیت بیمه محصول استراتژیک خرما در روستاهای سراوان به دلیل تغییرات اقلیمی و خشکسالی و غیره، بیش‌تر حس می‌-

اطلاعات محسوب می‌شود. از آنجایی که امروزه درصد بیش‌تری از کشاورزان در سراوان از افراد جوان تشکیل شده‌اند و توانایی استفاده از فضای مجازی در کشاورزان بالاتر رفته، به همین علت می‌توان از طریق فضاهای مجازی و رسانه‌های اجتماعی اطلاعات مربوط به بخش کشاورزی و بیمه را به راحتی در دسترس کشاورزان قرار داد، و به دنبال آن، در صورت وقوع خسارت بخشی از آن‌ها را از طریق پرداخت غرامت توسط صندوق بیمه محصولات کشاورزی جبران نمود.

همچنین قابل ذکر است، چشم‌انداز کشاورزی در سراوان و روستاهای آن و فراهم‌سازی شرایط توسعه واقعی و پایدار در این نواحی روستایی مستلزم جهت‌گیری به سوی رویکردهای نوین و زمینه‌سازی پایداری بیمه و محصولات کشاورزی است در این بین لازم است بیمه تولید منطقه محور جایگزین گردد و با توجه به قابلیت‌ها و توانمندی‌های منطقه، رهیافت‌های مبتنی بر پایداری تدوین گردد. از سوی دیگر، یک کشاورز مثل هر تولید کننده دیگر، یک مؤسسه اقتصادی را اداره می‌کند و هدف او تداوم فعالیتش است، بنابراین به طور کامل متوجه هزینه‌ها و غرامت‌ها است. بر این اساس لازم است رضایت کشاورزان از صندوق بیمه با توجه به سرعت در پرداخت غرامت و میزان پرداخت غرامت تأمین گردد.

سپس در فازی کمی پژوهش، نتایج مبنی بر آن است که راهکارهای مطرح شده در پایداری اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و محیطی سکونتگاه‌های روستایی بخش جنوبی بم‌پشت تأثیر زیادی دارد. با اتخاذ راهکارها و توسعه بیمه محصول استراتژی خرما میزان امنیت مالی کشاورزان افزایش یافته و منجر به تنوع شغلی، ثبات درآمد، توانایی در پس‌انداز و غیره می‌شود و از آنجا که محصولاتشان در مقابل هر گونه خسارات ایمن هستند، استطاعت مالی در ساخت مسکن و نوسازی آن‌ها را دارند و همچنین درصد عضویت در نهادهای اجتماعی و مشارکت روستاییان در مراسم عمومی افزایش و درگیری و تنش‌ها در بین

دیگر اگر قرار است بیمه کشاورزی در بین کشاورزان رونق یابد، شکل اجباری و دولتی و تحت حمایت منابع اعتباری - بانکی در بیمه اعمال گردد، مگر در موارد استثنایی، چرا که این نوع از بیمه کشاورزان را در امر بیمه مشارکت می‌نماید، و هزینه‌های اداری و مدیریت نیز پایین است و کشاورزان نیز با انتخاب درست زبان‌آوری کم‌تری برای محصولشان می‌بینند و همچنین کشاورزان مجبور نیستند با مدیریت ضعیف و کارایی پایین بیمه - خرما، تبدیل تفکر مدیریت بحران به مدیریت ریسک در بخش کشاورزی است و همچنین لازم است یک نهاد منسجم و دقیق از حوادث زبان‌بار کشاورزان در سال‌های اخیر در سراوان صورت گیرد. مفهوم ریسک در بیمه محصولات کشاورزی، در واقع به این صورت مطرح است که از آغاز فعالیت تولیدی در کشاورزی، تا برداشت محصول، چندین ماه و در بعضی موارد چندین سال زمان به درازا می‌کشد. در کشاورزی، به دلایلی چند که بیشتر ناشی از ویژگی‌های ماهیتی این بخش است، ریسک و عدم حتمیت بالا، بیش از هر بخش اقتصادی دیگر وجود دارد. ریسک موجود در فعالیت‌های کشاورزی از ناحیه تولید، قیمت و یا اعتبارات است. در این بین، کشاورزان در تولید خرما با دامنه وسیعی از ریسک مواجهه‌اند، بنابراین مدیریت ریسک بیش از مدیریت بحران اهمیت دارد. در ادامه نیز اطلاع‌رسانی در باب اهمیت محصول استراتژیک خرما و اهمیت بیمه آنها در صادرات به کشورهای اروپایی و منطقه اهمیت زیادی دارد. در این راستا لازم است، به منظور فرهنگ‌سازی بیمه، بسته‌های متنوع بیمه در بین کشاورزان ارائه گردد و با برگزاری همایش‌ها و گردهمایی‌های متنوع در سطح استان و شهرستان راهکارهای مناسب در راستای بهبود محصول خرما از طریق بیمه به ادارات و سازمان‌های مرتبط ارائه گردد، در این راستا نیز می‌توان از رسانه‌های جمعی برای تبلیغ گسترده بیمه نیز بهره برد. در واقع اینترنت ابزار قدرتمند و مؤثر در تدریس و یادگیری در عصر

کشاورزان را افزایش می‌دهد، بلکه به ثبات بلندمدت مناطق روستایی نیز کمک می‌کند. از دیگر پژوهش‌های همسو می‌توان به کار قاسمی و داورزنی (۱۴۰۰) اشاره کرد که بر ضرورت تقویت تحقیقات علمی و رفع موانع پذیرش بیمه توسط خرده‌مالکان تأکید داشتند. این نتیجه با راهکار اطلاع‌رسانی درباره اهمیت بیمه خرما در پژوهش حاضر به طور کامل منطبق است. هر دو تحقیق بر این نکته تأکید دارند که افزایش آگاهی کشاورزان و ارائه راهکارهای متناسب با نیازهای آنان از عوامل کلیدی در توسعه بیمه محصولات کشاورزی محسوب می‌شود. در سطح بین‌المللی نیز پژوهش سبیکو و همکاران (۲۰۱۶) نشان داد که عدم تناسب قراردادهای بیمه با نیازهای کشاورزان خرده‌مالک، مانع اصلی استفاده آنان از این خدمات است. این یافته با پیشنهاد تحقیق حاضر درباره لزوم تقویت ساختار غیرمتمرکز بیمه همخوانی دارد. همچنین، مطالعه ژیکین و همکاران (۲۰۲۰) که بر ایجاد سیستم بیمه پایدار از طریق مشارکت دولت و بخش خصوصی تأکید داشت، با راهکار مدیریت مشارکتی و نظارت مستمر در پژوهش حاضر همسو است. هر دو تحقیق نشان می‌دهند که تعادل مناسب بین حمایت‌های دولتی و فعالیت‌های بخش خصوصی می‌تواند به پایداری نظام بیمه و توسعه کشاورزی منجر شود.

آن‌ها کاهش می‌یابد. در بعد محیطی نیز شیوه‌های جدید آبیاری و حفاظت از خاک افزایش و مصرف کودشیمیایی به دلیل افزایش دانش و آگاهی در زمینه محصول استراتژی خرما کاهش خواهد یافت و از سوی دیگر در بعد کالبدی نیز، کیفیت در ساخت و ساز مسکن با استفاده از مصالح مناسب و امکانات زیربنایی به دلیل جبران خسارت از طریق حق بیمه برای محصولات آسیب‌دیده افزایش می‌یابد.

نتایج پژوهش حاضر با یافته‌های سایر تحقیقات داخلی و خارجی همسویی قابل توجهی دارد. در سطح ملی، مطالعه جوان و همکاران (۱۴۰۱) در استان گیلان نشان داد که عوامل آموزشی و ترویجی نقش محوری در ترغیب کشاورزان به بیمه محصولات استراتژیک ایفا می‌کنند. این یافته با تأکید تحقیق حاضر بر اهمیت اطلاع‌رسانی درباره بیمه خرما همخوانی کامل دارد. هر دو پژوهش همچنین بر رابطه مثبت بین بیمه محصولات کشاورزی و توسعه اقتصادی-اجتماعی مناطق روستایی تأکید کرده‌اند. در مطالعه دیگری، خالدی و حیدری (۱۴۰۲) به این نتیجه رسیدند که گسترش پوشش بیمه‌ای موجب بهبود بهره‌وری نیروی کار و سرمایه در بخش کشاورزی می‌شود. این یافته با نتایج تحقیق حاضر که مدیریت ریسک را مؤثرترین راهکار پایداری روستایی معرفی می‌کند، همسو است. هر دو پژوهش نشان می‌دهند که بیمه نه تنها امنیت اقتصادی

منابع

اجتماعی مناطق روستایی (مورد مطالعه: استان گیلان). مجله روستا و توسعه پایدار فضا. ۳(۱)، ۱۱۷-۱۳۶. 10.22077/vssd.2022.5102.1080 خالدی، ک، و حیدری، ر. (۱۴۰۲). نقش بیمه کشاورزی بر اقتصاد روستایی ایران با تمرکز بر بخش کشاورزی. روستا و توسعه. ۲۶(۱۰۱)، ۲۵۱-۲۷۴. 10.30490/rvt.2023.356374.1411

جوادیان، س.ا، و فرزانه، د. (۱۳۸۳). عملکرد و تجربه‌های بیمه کشاورزی در ایران، دومین همایش علمی بیمه کشاورزی، توسعه و امنیت سرمایه‌گذاری. صندوق بیمه محصولات کشاورزی، تهران. ۳۰-۳۱ شهریور. جوان، آ، اسماعیلی، ر، و واحدپور، م. (۱۴۰۱). نقش بیمه محصولات استراتژیک کشاورزی در توسعه اقتصادی

کشاورزی در راستای تجدید حیات مناطق روستایی. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی. ۱۰(۴)، ۱۷-۴۲.

20.1001.1.23222131.1400.10.38.2.6

میرزایی، ع. و زیبایی، م. (۱۳۹۳). بررسی عوامل مؤثر بر پذیرش گزینه های بیمه تکمیلی پسته در رفسنجان. اقتصاد و توسعه کشاورزی (علوم و صنایع کشاورزی)، ۲۸(۱)، ۲۶-۳۴.

10.22067/jead.v1391i6.21074

نیکزادی پناه، م. عزیز، ج. و زراعت کیش، س.ی. (۱۳۹۹).

بررسی عوامل کارآمد بر پذیرش بیمه تکمیلی محصولات کشاورزی (مطالعه موردی کشاورزان استان البرز). تحقیقات اقتصاد کشاورزی. ۱۲(۴)، ۱-۲۲. dor

20.1001.1.20086407.1399.12.48.1.7

هدایتی مقدم، ز.، صیدایی، س.ا.، نوری، س.ه. (۱۳۹۴). سنجش

میزان پایداری نواحی روستایی با استفاده از تکنیک‌های تصمیم‌گیری چندشاخصه (مطالعه موردی روستاهای

شهرستان فلارجان). مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، ۱(۱)، ۹۱-۱۱۲.

<https://doi.org/10.22067/geography.v13i1.3586>

1

Bakker, E.J. (1990). Demand for rainfall insurance in the semi-arid tropics in the India. *Journal of Resource Management Program*, 4, 101-151. <https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=2564559>

Bannor, R.K., Oppong-Kyeremeh, H., Amfo, B., Kuwornu, J.K., Kyire, S.K.C. & Amponsah, J. (2023). Agricultural insurance and risk management among poultry farmers in Ghana: an application of discrete choice experiment. *Journal of Agriculture and Food Research*, 11, 100492.

<https://doi.org/10.1016/j.jafr.2022.100492>

Hazarika., C. & Yasmin., S. (2018). Adaptability of Crop Insurance as a Risk Mitigation Mechanism by the Farmers of Assam— An Analysis of Modified National Agricultural Insurance Scheme (MNAIS), *Journal of*

خوشنام، م. (۱۴۰۳). توصیف وضعیت موجود و ارائه راهکارهای توسعه فرهنگ بیمه کشاورزی. فصلنامه پژوهش‌های برنامه و توسعه. ۴(۱۶)، ۱۶۹-۱۹۷.

10.22034/pbr.2024.440408.1404

ریاحی، و، عزیزپور، ف.، نوری، و آ. (۱۳۹۵). تحلیل سطح پایداری محیطی سکونتگاه‌های روستایی در شهرستان خرمدره. فصلنامه راهبردهای توسعه روستایی. ۳(۲)، ۱۵۵-۱۷۳.

<https://doi.org/10.22048/rdsj.2016.38655>

شاهنوشی فروشانی، ن.، رفیعی دارایی، ه. و عدالتیان، ع. (۱۳۹۰). بررسی عوامل ساختاری و عملکردی مؤثر بر

رضایت بیمه‌گذاران از بیمه محصولات کشاورزی:

مطالعه موردی استان خراسان رضوی، اقتصاد کشاورزی. ۵(۱)، ۱۰۳-۱۲۱.

<https://profdoc.um.ac.ir/paper-abstract-1027226.html>

شایان، م.، قبری، س. و بذرافشان، ج. (۱۳۹۷). سطح بندی و تحلیل وضعیت پایداری در سکونتگاه‌های روستایی

موردشناسی: شهرستان زرین دشت. جغرافیا و آمایش

شهری-منطقه‌های. ۲۶(۲)، ۱۷۹-۱۹۶.

10.22111/gaij.2018.3633

قاسمی، م. و داورزنی، ع. (۱۴۰۰). راهبردهای توسعه بیمه محصولات کشاورزی در بین کشاورزان خرده مالک (مطالعه

موردی: دهستان تبادکان شهرستان مشهد). پژوهشنامه بیمه.

۱۰۰-۶۹، ۳۶(۲).

<https://doi.org/10.22056/ijir.2021.02.03>

قاسمیان، س.، دوراندیش، آ.، قربانی، م. و سخی، ف. (۱۴۰۳). بررسی عوامل مؤثر بر کاهش تقاضای بیمه محصولات

کشاورزی (مطالعه موردی: گندم‌کاران شهرستان تربت جام.

فصلنامه راهبردهای توسعه روستایی، ۱۱(۱)، ۹۶-۱۱۶.

10.22048/rdsj.2024.395458.2096

کریم، م.ح. و طولابی‌نژاد، م. (۱۴۰۰). راهبردهای احیای

- by the European Union in the Field of Renewable Energy Sources in Rural Areas of Poland. *Energies*, 14(2), 450–470. <https://doi.org/10.1016/j.rser.2024.114530>
- Timu., A.G., & Kramer., B. (2023). Gender-inclusive,-responsive, and-transformative agricultural insurance: A literature review. *Global Food Security*, 36, 100672. <https://doi.org/10.1016/j.gfs.2023.100672>
- Vandevveer, M.L. (2001). Demand for area crop insurance among litchi producers in northern Vietnam. *Journal of Agricultural Economics*, 26(2), 173-184. [https://doi.org/10.1016/S0169-5150\(00\)00108-0](https://doi.org/10.1016/S0169-5150(00)00108-0)
- Weiss., M, Jacob., F., & Duveiller., G. (2020). Remote sensing for agricultural applications: A meta review. *Remote Sensing of Environment*, 236(1), 111–122. <https://doi.org/10.1016/j.rse.2019.111402>
- Zhichkin., K, Nosov., V, Zhichkina., L, Tarakanov., A, Zhenzhebir., V. & Sterlikov., F. (2020). Formalized model of agricultural insurance development strategy as an element of industry management digitalization. *IOP Conference Series Materials Science and Engineering* 941: 012025. DOI 10.1088/1757-899X/941/1/012025
- Zhong., L. Nie., J. Yue., X. & Jin., M. (2023). Optimal design of agricultural insurance subsidies under the risk of extreme weather. *International Journal of Production Economics*, Volume 263, September 2023, 108920. <https://doi.org/10.1016/j.ijpe.2023.108920>
- Advanced Agricultural Technologies, 5(1), 58-62. Doi: 10.18178/joaat.5.1.58-
- Hernik., J, Noszczyk., T, & Rutkowska., A. (2019). Towards a better understanding of the variables that influence renewable energy sources in eastern Poland. *Journal of Cleaner Production*, 241(3), 118-123. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.118075>
- Nesterchuk., Y, Prokopchuk., O, Tsybalyuk., Y, Rolinskyi., O. & Bilan., Y. (2018). Current status and prospects of development of the system of agrarian insurance in Ukraine. *Investment Management & Financial Innovations*, 15(3), 56-79. [http://dx.doi.org/10.21511/imfi.15\(3\).2018.05](http://dx.doi.org/10.21511/imfi.15(3).2018.05)
- Si., C, Li., Y, & Jiang., W. (2023). Effect of Insurance Subsidies on Agricultural Land-Use. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(2), 14-93. <https://doi.org/10.3390/ijerph20021493>
- Sibiko., K.W., Veettil., P.C. & Qaim., M. (2016). Small farmers' preferences for weather index insurance: Insights from Kenya. *Fifth International Conference*, September 23-26.
- Singh., A.S. & Hlophe., N.M. (2017). Factors affecting adoption of livestock insurance: a case study of livestock farmers in Manzini Region, Swaziland, *Research Journal of Agriculture and Forestry Sciences*, 5(8), 6-14. https://www.isca.in/AGRI_FORESTRY/Archive/v5/i8/2.ISCA-RJAFS-2017-029.php
- Standar., A, Kozera., A, & Satola., L. (2021). The Importance of Local Investments Co -Financed